

בעיני שמשון, גם בזה כי מצא בה חכמה. וישב, כי מתחילה עשה רק שידוכין, וחזר לבית אביו, ואחר זמן שב לקחתה. (מצודות דוד). וירד ושאל באשה והיתה כשרה בעיני שמשון (תרגום יונתן). ראשונים ומצודות, שופטים יד, ז-ח

הוספה: יש לציין כי חלק מהמפרשים, מבינים כי בזמן הראשון גם קידשה. כך הבין הרלב"ג שביאר: ואחר שנה מהעת הזאת, שהיתה האשה הזאת לשמשון לאשה, שב שמשון לקחת אותה לו לאשה (לנישואין), וידמה שנתנו לה שנים עשר חודש לפרנס את עצמה (היינו, כאמור בכתובות (נז, א - ב) לאחר הקידושין משתבעה הבעל לפרנס את עצמה, י"ב חודש. וראה רש"י בראשית כד, נה)

1234567

חסד השדכנות

1234567

התורה כולה שזורה בחסד, ותחילתה חסד השידוכין ונישואין

אומר רבי ברכיה: גמילות חסד בתורה, בראשה ובאמצעיתה ובסופה. **בראשה**, דכתיב (בראשית ב, יב): "ויבן ה' אלקים את הצלע", מלמד שקילעה הקב"ה לחוה והביאה אל האדם ונעשה שושבין להם, שכן בכרכי הים קורין לקליעתא "בניאתא". **ובאמצעיתה**, דכתיב (שם יח, א): "וירא אליו ה' באלגני ממרא", מלמד שביקרו. "ויברך אלקים את יצחק בנו" (שם כה, יא) זו ברכת אבליים. **בסופה**, שנאמר (דברים לד, ו): ויקבור אותו בגיא.

אוצר החכמה

הוספה: בפירוש מהרז"ו: המאמר נמצא בב"ר (סוף פרשה ח) ושם נזכרו עוד מקורותיו. וגמילות חסד כולל שמחת נישואין - הוא הכנסת כלה, וביקור חולים והלוית המת, והתחיל בהכנסת כלה בראש התורה, וביקור חולים באמצעיתה, וסיים בקבורה כי הוא סוף כל האדם. וכך לשון מדרש תנחומא (פרשת וירא סימן א): תדע שכל דרכיו חסד, שהרי בתחילת התורה קישט את הכלה, דכתיב: "ויבן ה' אלקים את הצלע" וגו', שכן בכרכי הים קורין לכלה "בונה".

הקב"ה משתבח בשדכנים!

אמר רבי לוי: בא וראה מה יפה היתה סרסרותן של דודאים - לפני מי שאמר והיה העולם, שעל ידי הדודאים עמדו שני שבטים גדולים בישראל יששכר וזבולון, יששכר יושב ועוסק בתורה, וזבולון יוצא בימים ובא ונותן לתוך פיו של יששכר - והתורה רבה בישראל.

מדרש רבה בראשית עב, ה. שהש"ר פ"ז. ילקו"ש ח"ב רמז תתקצ"ג. מדרש הגדול פרשת וישב

שדכן נקרא בעבר סרסור והסיבה לכך

[אוצר החכמה]

המילה "סרסור" היא המילה הישנה שהשתמשו בה לשם "שדכן", ושימשה לכל לשון של "מתווך" בין שנים, בין בשידוכין ובין בקונה ומוכר במקח וממכר. ויתכן ומורכבת משני מילים סר - סור, דהיינו "סר" לשמוע צד אחד, ומשם הורו לו "סור" לצד השני, וכיצד להשמיע. ובודאי, אם הדברים אמורים בלשון מושאל על סרסרותן של הדודאים הדוממים, כל שכן שאמורין על שדכנותם של אלו בבני-אדם, שמפיכים רוח חייה לתועלת השידוך. וכן כיום "יפתח בדורו כשמואל בדורו", הרי החתנים בני התורה הם ה"יששכר", ובנות התורה המיועדות הם "הזבולוניות", המסייעות לבעליהם לעסוק בתורה.

וכך נאמר על התורה עצמה, שניתנה ע"י ה"סרסור" משה רבינו, להעבירו מהאלקים אל עם ישראל, ושכך ילמדו לאורך הדורות להסתייע בסרסורים מסבירים, וכאמור בירושלמי מגילה (פ"ד ה"א): כשם שניתנה התורה על ידי סרסור, כך אנו צריכים לנהוג בה ע"י סרסור, מכאן שמעמידן תורגמן". ואם כן "התורגמן והסרסור" של הנישואין, הוא ה"שדכן".

על ה"סרסור" משה רבינו, אומרים חז"ל (מד"ש רפ"ט, ועי' ש"ר פ"ה) שסירסר הקב"ה אותו לישראל בפגישתו עם אהרן. וכך לשונם: "ראית מימך אדם יוצא מן הצפון ואדם אחד יוצא מן הדרום ומזדווגין זה לזה אילולי שעשו סיסמא ביניהן (כלומר, לא ילכו שנים יחדיו בלתי אם נועדו, להפגש במקום מסוים בזמן מסוים), כך משה במדבר ואהרן במצרים, ושניהם יוצאים בשעה אחת ומזדווגין זה לזה, אילולי "שזיווגן דיבורו יתברך" לא היה כן.

וכן בשדכן בשם "סרסור" ראה להלן מדברי מדרש רבה שמות ו, ג.

גם בעל חסד זקוק לשידוך!

"ועשה חסד עם אדני אברהם" (בראשית כד, יב), התחלת גמור. רבי חגי בשם ר' יצחק אמר, הכל צריכין לחסד, אפילו אברהם שהחסד מתגלגל בשבילו נצרך לחסד, שנאמר ועשה חסד עם אדוני אברהם.

בראשית רבה פרשת ס בפירוש ובפירוט במדרש שכל טוב בראשית כד, יב.

לקח טוב שם. ילקו"ש רמז קז

הוספה: מעין כך אמרו אפילו על המלאכים, שזקוקים לחסד אלו מאלו, וכך אמרו (מדרש רבה ויקרא ריש פר' לא. איכה רבתי פ"א, מג. וילקו"ש ח"א רמז תרנו): כשם שהתחתונים צריכים לעשות צדקה אלו עם אלו, כך עליונים צריכים לעשות צדקה אלו עם אלו.

"רבש"ע! התחלת - גמור!"

מאמר

על המדרש באברהם, אמרו במדרש לקח טוב: אמר לפניו רבונו של עולם "התחלת גמור". והוא מיוסד על המלים "ויאמר ה' אלוקי אדוני אברהם". ואילו אח"כ בא: "ועשה חסד עם אדני אברהם", ר' מני בשם ר' יצחק: "אפילו אברהם אבינו צריך חסד". ולפ"ז אין כאן חזרה כפולה על המלים בפסוק.

דברי חסד

אוצר החכמה

להקים את מפעל השדכנות.

כאן בא הדגש, שאפילו אברהם שהחסד מתגלגל בשבילו - נצרך לחסד, דהיינו שאברהם אבינו יסוד החסד, ואף שענין החסד מושרש בכל שלשת האבות והאמהות הקדושות, כפי שאומרים חז"ל (ירושלמי סנהדרין פ"י ה"א): "אם ראיתם זכות אבות שמטה וזכות אמהות שנתמוטטה, לכו והדבקו בחסד". ומכאן שראוי מאוד לפעול בשדכנות, ולסייע במציאת זוג לכל צד המחפש זאת, שעל מציאת הזוג נצרך לחסד אפילו עם יסוד החסד. ואם איננו רוצים שנגיע לזכות אבות שמטה וזכות אמהות שנשמוטטה, ואף אם רואים בדורינו הרבה מעשי חסד וארגוני חסד, אולם נתמוטטה מעשה החסד במיוחד בדרכי הקב"ה, שהוא יושב ומזווג זיווגים. ולכן בבחינת "והלכת בדרכיו", יש להקים נושא חסד זה, ולהרימו ביד רמה, עדי יקומו ארגוני חסד לשידוכין, וכן רבים יעסקו בזה כל אחד באופן עצמי, ובודאי שבזכות זה יזכה הדור שלא ימוט זכות האבות והאמהות הקדושים.

דברי חסד

שכר גדול לשדכן גם מהקב"ה

נאמר בפרקי דרבי אליעזר (פ"ט ז): "בשביל שגמל אליעזר חסד ליצחק, שהביא לו את רבקה, הוציאו לחירות, ונתן לו הקב"ה שכרו, שהיה מלך והוא עוג". ומכאן שאפילו ששדכן קיבל שכרו מידי אדם - מחותנים או משודכים, גם הקב"ה גומל עמו חסד מיוחד על כך.

הוספה: כדי להגיע למעשה, מן הראוי להביא בענין זה מדברי אחד הכותבים בימינו (יתד): על כולנו להיות מעשיים בקשר לשידוכים עצמם. הציבור זקוק לשדכנים וכולנו שדכנים בפוטנציה. אם כל אחד יתעורר לחפש סביבו, לגלות את אלה הזקוקים לשידוך - ולהציע, זה כבר יפתור בעיות רבות. מי שאינו מסוגל לעשות זאת בעצמו מחמת חוסר זמן או חוסר ידיעה כיצד עושים זאת - יכול לפנות לשדכן מקצועי - שבודאי ישמח לקבל את הרעיון (או לפחות את השמות...). על כולנו לעצור ולחשוב, על עצמנו על זולתנו, ועל כוחות הנפש הנדרשים מאתנו כדי לשדך וכדי להשתדך.

הקב"ה עוזר לשדכנים.

אוצר החכמה

רבי אבהו אומר: רצה הקב"ה לגמול חסד עם יצחק ושלח מלאך לפני אליעזר עבד אברהם... ויען לבן ובתואל ויאמרו מה' יצא הדבר וגו', הנה רבקה לפניך קח ולך (בראשית כד, נ-נא), השכים בבוקר וראה המלאך עומד וממתין לו בחוץ, אמר להם: "אל תאחרו אותי וה' הצליח דרכי", הרי הוא ממתין לי.

אוצר החכמה

פרקי רבי אליעזר, פט"ז

מסקנה: הקב"ה עשה חסד אף בעזרה לשדכן.

אוצר החכמה

בחור שדכן.

לכל משאל ובקשה - זמן יש להעשות, ואישים לא בישים (אינם בוששים למהר לעשותה), לכן לא תהי שואל אלה בלא עיתה (עת - זמן) ולא מכל אנשים.

ר' שמואל הנגיד. בן משלי

אוצר החכמה

אוצר החכמה

מסקנה: לבחור את השדכן שפועל בנחרצות.

שדכן חכם.

"ויאמר אברהם אל עבדו זקן ביתו" וכו'. חכם שבבית (רוקח). ואמר המתרגם חכים ביתה.

הוספה: כך ביאר הרוקח גם את המשך הפסוקים האמורים על אליעזר בה"א הידיעה והאשה בה"א הידיעה, כגון שם בפסוק ה: "ויאמר אליו העבד אולי לא תאבה האשה", ש"העבד" המיוחד בחכמתו, "האשה" המיוחדת ביראת השם.

מסקנה: טוב שהשדכן יהיה חכם.

שדכן שיהיה נאמן.

ויאמר אברהם אל זקן ביתו וכו' ולקחת אשה לבני ליצחק (בראשית כד, ב - ד), ואמר זה לפי שהיה נאמן לו, ועוד שהיה מושל בכל אשר לו, ולו היתה ראויה המצוה הזאת והשליחות.

רד"ק בראשית כד, ב

מסקנה: השדכן יהיה הנאמן לו והמתאים ביותר.

שדכן שידקדק בשליחותו.

ויאמר אליו העבד אולי לא תאבה האשה ללכת וכו' (בראשית כד, ה). שכן הוא דרך כל שליח שהוא בעל שכל, שידקדק על שליחותו, כדי שלא יהא צריך לחזור

ולשאל לשלוחו פעם אחר פעם על כל דבר ודבר שיארע לו.

מדרש בראשית זוטא, לר' שמואל מסנות. בראשית כד, ה

מסקנה: על השדכן לדעת כל הידיעות הדרושות לכל צד.

לשבח את המקח.

אבות דרובא

"אז תנקה מאלתי כי תבוא אל משפחתי, ואם לא יתנו לך והיית נקי מאלתי" (בראשית כד, מא). אליעזר אמר: אז תנקה "מאלתי", ואברהם אמר "משבועתי", שהוא החמיר עליהם (בסיפורו הראה יותר חמור חשוב) לומר (שכאילו) שהביאו ב"אלה" שהיא חמורה יותר, כדי שיתרצו.

מסקנה: חלק מעבודת השדכן להודיע כמה חשובה משפחת המוצע למשפחת המציע.

אבות דרובא

לשבח "יחס" המוצע.

ויאמר שכם אל חמור אביו לאמור, קח לי את הילדה הזאת לאשה (בראשית לד, ד). בפיוסים מקרוביה (מדרש שכל טוב). תימה, עד עתה קורא אותה נערה ועכשיו ילדה? לכן יש לפרש, ילדה בלשון מיוחסת, כמו לידה. אי נמי, לפני אביו קראה "ילדה" בלשון שבח, כדי שתכנס אהבתה בלבו, ולפני אביה ואחיה "נערה", כלומר, פחותה.

אבות דרובא

הוספה: כך הסביר גם רבי אברהם ספרדי סבע, ממגורשי ספרד, בספר "צרור המור", כי כשאמר: "שכם בני חשקה נפשו בבתכם", התכוון לומר, חשקה נפשו בלי טעם, כי אחרות בארצנו יפות ממנה. עם זאת, יש לומר דרך כבוד, ושלא יראה זלזול בצד השני, ולכן אמר גם "בבתכם" ולא אמר בדינה, להראות את חשיבותם שרוצה בהם בתור "בתכם", היינו ממשפחה חשובה כמותכם. וכך כתב שם הרוקח: "לכולם אמר דרך כבוד". וכך כתב הרד"ק, שאף שאביו דבר אל בני יעקב, שדינה אחותם, אמר "בבתכם", "כי יעקב הוא העיקר". והיינו שבא להחשיב את אביהם.

מסקנה: יסביר שהצעתו אינה נופלת בחשיבותה מהצד השני.

להדגיש את ההתאמה.

וידבר על לב הנערה (בראשית לד, ג. שכם לדינה). שאמר לה שכם אבי נשיא הארץ, ואת מזרע אברהם שנקרא נשיא, כדכתיב (בראשית כג, ו): "נשיא אלקים אתה", ועל כן דין הוא שנתחבר יחד. רבי חיים פלטיאל מחכמי התוס' שבצרפת בראשית לד, ג

זה היה מנהגו של עולם, שכל הרוצה לישא אשה, הוא מודיעה הוגנים שלו וגנוסי (גיווני) בית אב, כדי לחבבה בו ובמשפחתו. כך עשה אליעזר, פתח תחלה בשבח אברהם ולבסוף בשבח יצחק.

אברהם

מסקנה: להסביר את הרמות השוות בין השידוכים.

אברהם

לחדד את החיוב לסתור השלילי.

אברהם

וישביעני אדוני לאמר לא תקח אשה לבני מבנות הכנעני אשר אנכי יושב בקרבו (בראשית כד, לז). ובהיות שאדוני מאס באנשי ארצו ובחר בכם באתי אליכם, לא להעדר נשים בארצנו.

אברהם

וישביעני. שאם תאמרו למה באתי עד הנה לקחת לו אשה, אדוני השביעני, כי הוא היה מוצא אשה לבנו מגדולי הארץ ההיא, אבל לא רצה אלא ממשפחתו. רד"ק שם

וה' ברך את אדוני מאד (שם פסוק לה). ואין ספק כי רבים בארצנו היו חפצים להשיא את בתם לבנו. ספורנו שם פסוק לה

מסקנה: להחדיר מחשבות חיוביות כדי להוציא מחשבות שליליות.

שינוי חלקים בסיפור מפני כבוד המוצע.

ואשאל אותה ואומר בת מי את, ותאמר בת בתואל וכו', ואשים הנזם על אפה והצמידים על ידיה (בראשית כד, מז). שינה הסדר, שהרי הוא תחלה נתן ואחר כך שאל, אלא שלא יתפשוהו בדבריו ויאמרו היאך נתת לה ועדיין אינך יודע מי היא (רש"י).

אף שבתחילה לא עשה כן, אלא ויקח האיש נזם זהב תחלה ואחר כך ואשאל אותה וכו', אלא שחלק להם כבוד כשראה אותם ודיבר עמהם, כלומר, כל זה בשביל כבודכם שאתם קרובים לאדוני. מדרש החפץ לר' זכריה הרופא, בראשית כד, מז ויקח האיש נזם זהב (בראשית כד, כב). כמשמעו, עשה כהוגן ליתן לה דבר הגון, כדי לקנות שם (להרשים בעושר המחיתנים), להודיע שהוא עבד לנדיב ועשיר. אבל בסיפור הדברים אמר שלא נתן לה עד ששאל בת מי את, לומר שלכבודם נתן לה. חזקוני בראשית כד, כב. בדרך השניה

מסקנה: משום החשיבות וכבוד המוצע, מותר לשנות ולהקדים חלקים בסיפור אודותם.

השדכן ישבח את מקחו.

הור"ח 1234567

וה' ברך את אדוני מאד, ויגדל, ויתן לו צאן ובקר, וכסף וזהב, ועבדים ושפחות, וגמלים וחמורים, ותלד שרה אשת אדוני בן לאדוני אחרי זקנתה ויתן לו את כל אשר לו, וישביעני אדוני וכו' אל בית אבי תלך ואל משפחתי ולקחת אשה לבני (בראשית כד, לה-ח). שטר מתנה הראה להם (רש"י). ותלד שרה אחרי זקנתה, הודיעם שהוא יחידי לירושה (ר' יוסף בן כספי). כי לפי זקנתם הולידוהו, והנה יצחק קרוב לרשת נכסים שלו (ר' שמואל מסנות בראשית זוטא). ושוב לא יהיה לו בן ממנה (חזקוני). ויתן לו את כל אשר לו, ואשרי האשה הנשאת לו. ואמר לא תקח אשה לבני וגו', כי איני רוצה שתירש אשה נכרית כבודי ועושרי, כי אם אחת מקרובותי, ולטובת קרוביו נתכוין.

מסקנה: מתפקיד השדכן להסביר למה משתלם להשתדך.

השדכן יתאר את חפץ הצד השני בקיום הזיווג.

וישביעני אדוני וכו', אם לא אל בית אבי תלך ואל משפחתי ולקחת אשה לבני משם (בראשית כד, לז-ח). כדי להודיעם שעדיין הוא עומד באהבתו להם אפילו שנפרד מהן זה כמה שנים.

יאמר העבד: ולקחת אשה לבני ממשפחתי ומבית אבי (כד, מא). ואמר (שם) כי תבוא אל משפחתי, שהיה העבד אומר כן לכבדם, שישמעו לו. ומב"ן בראשית כד, ז

מסקנה: השדכן יסביר כמה הצד השני אוהבים את משפחת המוצע.

ישתדל השדכן לתת חיזוקים לדבריו כדי שיאמינוהו

ואומר אל אדוני אולי לא תלך האשה אחרי (בראשית כד, לט). כתיב אלי (במקום אולי). בת היתה לו לאליעזר, והיה מחזר למצוא עילה שיאמר לו אברהם לפנות אליו להשיאו בתו. אמר לו אברהם, בני ברוך ואתה ארור, ואין ארור מדבק בברוך (רש"י). יש לומר, דלכך אמר להן כדברים האלה, כדי שיאמינו לו. כלומר, אם תחשבו כי כל אלה הדברים אני בודה מלבי, [אודיעכם] כי לולא אהבתי את אדוני הייתי חפץ שלא הייתם נותנים אותה אליו, כדי שאתן לו את בתי, כי כן אמרתי לאדוני.

הוספה: ראה בספר הזכרון, הכותב, שניתן רשות לאליעזר לשאת אף מבנות כנען, אם אחרי שילך בשליחותו לא תאבה האשה לבוא. ושלכן אמר אברהם: ואם לא יתנו לך והיית נקי מאלתי. ולכן אמר רש"י (פסוק לז) לא תיקח אשה מבנות הכנעני, אם לא תלך תחילה

אל בית אבי ולא תאבה ללכת אחריו. אמנם לפי רש"י בפסוק ח' עדיין הוצרך אחרי אשה מבנות ענר אשכול וממרא, אבל כתב ר' יהודה חלאווה (בן המהר"ם חלאווה) שמכל מקום נשאר פתח שירצה אברהם בחתון בתו (דבריו בפסוק לט).

^{אוצר החכמה}

להוסיף לשלוח שליחים.

ויאמר שכם אל חמור אביו "לאמור", קח לי את הילדה הזאת לאשה (בראשית לד, ז). מהו לאמור? מלמד שהכיר באביו שהוא קל דעת ולא סמך עליו, אלא גם שלח "לאמור" ליעקב, על ידי שלוחים אחרים.

מדרש שכל טוב לרבינו מנחם. בראשית לד, ז

מסקנה: לפעמים אחר השדכן יש להוסיף לשלוח אחרים.

הוספה: "רבינו בחיי", גם נגע בנקודת הלשון "לאמור", ורצה לבאר, שעצם האמירה שהוצרך ^{אביו} לומר ליעקב, שייך עליה הלשון "לאמור", כי לאביו אמר בקצרה: "קח לי את הילדה לאשה". או ביאור אחר, שאמירת "לאמור" באה לחזק הענין, כלומר, אמירה ודאית שתתקיים. ולפיכך גם לדבריו יש ללמוד שלפעמים יש לבקש לשדכנים בצורה חזקה, באופן שיהיה ודאי שהשדכן יעשה את המבוקש. וכך חלוקים הם בהמשך הפסוקים (ח): "וידבר חמור אתם לאמור", שלפי מדרש שכ"ט מתבאר: "וידבר חמור אתם - פה אל פה, לאמור - על ידי שלוחים". ואילו ל"רבינו בחיי" הכל ע"י האב כנ"ל, אלא בצורה מחוזקת.

עשה דבר בעתו

עד דסנדלא בריגלך דרוס כוביא (-בעוד שהסנדל בריגלך דרוס הקוץ).

^{מדרש רבה בראשית מד, יב}

הוספה: נאמרו עוד משלים בדרך זו, כגון (במד"ר כב, ה תנחומא מטות ד): "עד שהזאב בא אל הצאן פרשו לו מצודה". וכגון (ילקוט ש"ח"ב רמז תתקעט): "עד שהנר דולק תן לו שמן עד שלא יכבה, כבה הנר אין השמן מועיל לו". ועוד אמרו (שבת קנא, ב): "עשה עד שאתה מוצא ומצוי לך ועודך בידך". ואף שנאמר שם על צדקה, יש ללמוד משם גם על נידונינו. ובתוס' קידושין (מא, א) כתבו שאף שאמרו חז"ל אסור לאדם לקדש את בתו כשהיא קטנה, אמנם עכשיו נוהגים לקדש אפילו קטנות, משום שבכל יום הגלות מתגברת עלינו, ואם יש סיפק ביד אדם עכשיו לתת לבתו נדוניה, "שמא לאחר זמן לא יהיה סיפק בידו, ותשב בתו עגונה לעולם". וכך יש להסתכל בכל צד של השהייה "שמא יגרום עגינות לבתו לעולם".

וכך אמרו (כלה רבתי פ"א): האומר פסוק בזמנו כלחם בשעת רעבון, ושלא בזמנו כלחם בשעת שובעה. ואמרו (מנחות עב, ב): חביבה מצוה בשעתה.

להציע קודם לאבא או לאמא!?

ויגד יעקב לרחל כי אחי אביה הוא וכו', ותרץ ותגד לאביה (בראשית כט, יב).
אולי מה שהגידה לאביה ולאמה, בעבור כי כל אחי רש (שהיה עני) שנאוהו

ובאשו, לא הביא בידו דבר לתת בידה, חששה שאם תגיד לאמה תמנעה להגיד לבעלה, כי קרוב הוא לו ולא לה... והגידה לאביה חריצותו וכחו וחסדו בגלילת האבן והשקאת הצאן, ולזה רץ לקראתו. רבי שלמה אשתרוק, בראשית כט, יב

מסקנה: כשמציעים שידוך יש לבחון תחילה אם להציע לאבא קודם או לאמא.

הוספה: יש לציין כי יש הסברים שונים, כגון לרש"י, שאמה מתה, וכ"ה בב"ר ע, יג. ומ"מ הרמב"ן והרוקח הסבירו מטעם שיעקב קרוב לאביה.

1234567

לספר כל ידיעה שיכולה להועיל.

"ויספר ללבן את כל הדברים האלה" (בראשית כט, יג). שסיפר לו כל מה שאירע לו, מדברי הבכורה והברכה ומשטמת עשו אותו, ויספר לו שנתברך, כדי שיתרצה לבן להשיאו בתו. ר' שמואל מסנות, במדרש "בראשית זוטא". כט, יג

הוספה: לפי דברי "האבן עזרא", מה שסיפר יעקב ללבן הוא "דברי הברכה", ויש לפרשו כאמור, כדי שיתרצה לבן להשיאו בתו. ואף שיש שרוצים לבארו, שסיפר גם שבגלל הברכות ברח מביתו, מכל מקום, הראה שהנקודה המרכזית היא "הברכות", והיא כל כך חשובה, עד שבגללה נרדף ע"י עשיו. וזהו גם כנראה כוונת הרד"ק שכתב שסיפר "על איזה דבר" נפרד מבית אביו, וכי במצוות אביו ואמו בא והם שלחוהו אליו. וכך ביאר החזקוני: "ויספר ללבן את כל הדברים האלה, שבאו לידו הבכורה והברכה, כדי שיתרצה לבן להשיא לו בתו, ועוד סיפר לו איך ברח מפני עשו אחיו שלא יתמה איך בא ריקם בלא שום דבר". ואם כן הוסיף שסיפר גם על הבכורה בנוסף לברכה, והכל כדי שיתרצה להשיא. והוא כדברי ר' שמואל מסנות, המובאים בראש הקטע.

לאיים בעזיבת השידוך על המעכב.

ועתה אם ישכם עושים חסד וכו', הגידו לי, ואם לא, הגידו לי, ואפנה על ימין או על שמאל (בראשית כד, מט). וזה עשה בחכמתו לייראם, שיקפצו לתת בתם, כי הוא כבר היה נקי (- משבועתו), וכל שכן כאן, כי הכל היה שמאל.

צורר המור לר' אברהם סבע הספרדי, ממגורשי ספרד. בראשית כד, מט

להגיד, שיצא מיד מביתם ויתאכסן בבית אחר מן העיר, ויפנה מפה ומפה לקחת אשה מכל בנות העיר ויעזוב אותם, כי זה ממה שיעיר לבם עוד לעשותו (להשתדך עם רבקה).

מסקנה: כשצד מושך בעיכוביו, ניתן לייראו בעזיבת הצעת השידוך (צעד טקטי).

לזרז את השידוך באפשרויות שונות.

סוגר חסות

על ימין מבנות ישמעאל, או על שמאל מבנות לוט, שהיה יושב לשמאלו של אברהם (רש"י). אע"ג דרש"י פירש לעיל "ונקית משבועתי" וקח לי מבנות ענר אשכול וממרא? כאן דיבר אליעזר כך כדי לפייסם להזדווג בזריזות, כלומר, אם תמאנו ותירשלו, אפנה על [מי ש]סמוך, לא שהוא מוכרח לכך (אליכם לרבקה) בשביל שהוא חפץ להזדווג רק במשפחתו, שהרי ישמעאל ולוט גם כן במשפחתו. רש"י ותרומת הדשן. בראשית כד, מט

מסקנה: לצורך זירוז השידוך יכול להעלות אפשרות של צעדים שלא מתכוין לעשותם.

אזהרה 1234567

אזהרה

הוספה: הרמב"ן שם פסוק ח' חולק על רש"י וסובר שאברהם לא התיר בנות ענר אשכול וממרא, ולכן אמירת אליעזר שיקח מבנות ישמעאל ולוט היא כרצון אברהם בדווקא. וראה רלב"ג פסוק מט.

התנהגות בחשש לסחיטה כספית.

ויאמר אלי (אברהם): ה' אשר התהלכתי לפניו ישלח מלאכו אתך והצליח דרכך ולקחת אשה לבני ממשפחתי ומבית אבי, אז תנקה מאלתי כי תבוא אל משפחתי, ואם לא יתנו לך והיית נקי מאלתי (בראשית כד, מא). כלומר, אל תחשבו מאחר שנשבעת, תן לנו ממון מן האשה, כדי שלא תעבור על השבועה. אני כבר עשיתי את שלי, והנני נקי, אם תרצו - תתנו, ואם לא תרצו - תניחו.

רבי יוסף בכור שור. בראשית כד, מא

מסקנה: אם יש חשש לסחיטה כספית בלתי מוצדקת יאיים בעזיבה, ולהקדים את החיוב על פני השלילה.

ההמתנה מוגבלת בהתאם לצד השני

אמר ריש לקיש: במגלת סתרים מצאו כתוב: "יום תעזבני - יומיים אעזבך". משל לשניים שיצאו, אחד מטבריה ואחד מציפורי, ופגעו [-ונפגשו] זה בזה בפונדק אחד. לא הספיקו לפרוש זה מזה, עד שהלך זה מיל זה מיל, נמצאו רחוקין זה מזה שתי מילין.

משל לאשה שהיתה יושבת וממתנת לאיש. כל זמן שהיה בדעתו לישא אותה, היתה יושבת וממתנת לו. כיון שהפליג דעתו ממנה, הלכה ונישאה לאחר.

ירושלמי ברכות פ"ט ה"ה

חכם גדול בתורה ובחכמה - בשידוך מתפלל לחסד.

ועשה חסד. פתח העבד בתפלתו בחסד (- ועשה חסד עם אדוני), וחתם אותה בחסד, שאמר (בראשית כד, יד): "ובה אדע כי עשית חסד עם אדוני", ואין ספק, כי כיון שנתגדל בבית אברהם היה חכם גדול בתורה (יומא כח, ב: שמושל בתורת רבו) ובחכמה, וידע כי זו מדתו של אברהם, ועל כן התפלל בה.

רבינו בחיי בראשית כד, יב

אוצר החכמה

ואמרה "שתה" - כדרך הנדיבים, "אותה הוכחת" - להיות עזר נכחו (- מולו, כפירוש עזר כנגדו), "בה אדע כי עשית חסד עם אדוני" (בראשית כד, יד) שאין מזדווגין לו לאדם אלא שראוי לו שנאמר (תהלים קכה, ג): "כי לא ינוח שבט [ה]רשע על גורל הצדיקים". ינוח, מלשון "מנוח אשר ייטיב לך" (רות ג, א), וזהו זווגו.

מדרש שכל טוב בראשית כד, יד וראה להלן: קשה זווגו

אוצר החכמה

זיווג הראוי - במדרגת עצמו או גם בחסדי אבות.

מהמדרש "שכל טוב" שהבאנו עולה, שהאומר ש"אין מזווגין לאדם אלא לפי שראוי לו", אינו בדוקא בשידוך בינו לבינה, אלא נלקח בחשבון גם חסדי אבות. ואילו הספורנו כתב (בראשית כד, מד) על מאמר אליעזר: "היא האשה אשר הוכיח ה' לבן אדוני", שזהו כאומרים ז"ל "בת קול מכרזת ואומרת בת פלוני לפלוני".

ובמדרש "לקח טוב" המובא להלן, על הפסוק (בראשית כד, מד): "ואמרה אלי גם אתה שתה וגם לגמליך אשאב", ידעתי שבית אדוני נדיבים, ואם זאת האשה נדיבה, היא האשה אשר הוכיח ה' לבן אדוני, שאין מזווגין לו לאדם אלא לפי מעשיו. וכאן הגדיר "בית אדוני נדיבים", הכולל את יצחק עצמו, ולפי"ז אין הוכחה שנלקח בחשבון חסדי אבות. וכך גם במדרש הגדול על הפסוק (כד, כו): "ויקד האיש וישתחו לה", כתב: אמר (- אליעזר), זו ודאי שקולה כבן אדוני, זאת היא ראויה לזרע אברהם, שמעשיה דומין למעשה אברהם. ומובנו שזרע אברהם הוא יצחק התנהג כמעשה אביו אברהם, ולכן "שקולה כבן אדוני", ולכן "ראויה לזרע אברהם", דהיינו לפי מעשי יצחק בעצמו.

זכה - עזר; לא זכה - כנגדו.

עוד מתבאר כאן, פירוש על הידוע במאמר חז"ל (יבמות סג, א ופרקי דר"א פי"ב): "זכה עוזרתו לא זכה כנגדו", שאם זכה הרי הוא לוקח עמו את הפירוש "כנגדו" לפי זכייתו, דהיינו שיתפרש כנגדו - מולו, כאמור במדרש שכל טוב כאן להיות עזר "נכחו".

מדרש חזקוני

דברי חזקוני

ויותר מזה ביאר רבינו יהושע אבן שועיב (בדרשותיו לפרשת תולדות), לפסוק: ויעתר יצחק לה' לנכח אשתו, וביאר: וזה הוא "לנכח אשתו" שמתכוין לבו עליה שתלד. וכן בדרך זה בגמ' חגיגה: "כל מה שברא הקב"ה בעולמו ברא דבר כנגדו, ברא הרים - ברא גבעות, ברא ימים - ברא נהרות" וכו'. שבודאי אין הכוונה שנהרות נלחמים בימים, אלא אדרבה מסייעים להם במימם, שכל הנחלים הולכים אל הים, אלא ביאורו מולן ובמקבילן, ואף לסיוע.

וזהו האמור שיצחק התפלל לנכח אשתו, ומולה לסייעה. מכך ברש"י סוטה (ח, ב) שאמרה הגמ' "היא פרסה לו סודרין נאין על ראשה", ואיך מסתדר שפרסה לו וזה על ראשה, ולכן ביאר רש"י: "פרסה לו - כנגדו", שגם בזה פירושו שפרסה בשבילו, אף שזה על ראשה. וכך גם כאן כנגדו יהיה - בשבילו. ונראה לזה הכרח מהגמ' בקידושין (ו, א), שדנה על לשון עזרתי מהו, נגדתי מהו, וכתב רש"י, שלשונות עזרתי או נגדתי, הוא לשון אעשה לו עזר כנגדו. ובשלמא "עזרתי" מובן, שהוא מלשון עזר נשואין, אולם לשון "נגדתי" שאם בא כנגדו מה בכלל דנה הגמ' שיהיה לשון קידושין, הרי הוא לשון הפוך שבא כניגוד לנשואין, וכמו שכתב רש"י על לשון עצורתי שהיא לשון עצרת - שתהא נאספת עמי לבית, ושלא כרבותיו שאמרו שהוא לשון "כי אשה עצורה לנו" (שמואל-א כא, ו), דלא נהירא, דההיא עצורה ממנו (- מאתנו) קאמר, ועש"ע. וא"כ גם "כנגדו", שהוא אם לא זכה, שתהיה כנגדו, הרי זה ההפך מלשון נשואין, אלא בהכרח, שגם נגדתי הוא במגמת האישות, שהיא נכחו - מולו, דהיינו שנמצאים יחדיו ע"י האישות. או לשון בשבילו, כביאורינו.

וראה רש"י יבמות שם, שכאשר "לא זכה", פירוש "כנגדו" הוא "חלוקה עליו וסותרת דבריו". ורש"י עה"ת בבראשית (ב, יח), על הפסוק "אעשה לו עזר כנגדו", מיצה את פירוש "כנגדו", בהגדרה אחת "מלחמה". כלשונו שם: זכה עזר, לא זכה כנגדו - "להלחם". ומאין הוציא פירוש "מלחמה", שהוא דבר שבמעשה, הרי פירש שם שהכל דיבורים, כפי משמעות לשונו: "חלוקה עליו וסותרת דבריו", הוא כנגדו בדיבורים בלבד? ונראה, שרש"י צירף בפירושו את המשך הגמ': איכא דאמרי וכו' לא זכה "מנגדתו", ופירש רש"י שם: "לשון נגדא דמלקות". והיינו, שרש"י רואה ב"איכא דאמרי", שאינם חלוקים על הלישנא הראשונה, אלא שביארו ב"איכא דאמרי", ש"הלא זכה" האמור לעיל - שהוא "כנגדו", יתפרש שבאופן פרטי מקדשת כנגדו מלחמה, שלא רק בדיבורים, אלא אף במעשים - שהיא מלקה אותו, וזהו "כנגדו להלחם".

ונראה, שרש"י אימץ בכך שיטת ולשון פרקי דר' אליעזר (פ"ב): "עזר כנגדו, רבי יהודה אומר אל תיקרי כנגדו אלא לנגדו, אם זכה תהיה לו - עזר, ואם לאו - לנגדו להלחם". וזהו בדיוק לשונו של רש"י "להלחם". ודברי ר' יהודה, הן מדוקדקין כלשון האיכא דאמרי בגמ', שגם מדקדקת בלשון הפסוק: "ואיכא דאמרי ר' אליעזר רמי, כתיב כנגדו וקרינן כניגדו, זכה כנגדו (- מולו), לא זכה מנגדתו". וביאר רש"י: מדלא כתיב יו"ד, לשון נגדא דמלקות. וזהו הכוונה בדברי ר' יהודה, שאמר: אל תיקרי כנגדו אלא לנגדו, ומדוע אל תיקרי, אלא משום ש"כתיב" שונה ממה שבקריאה, כאמור בפרקי דר' אלעזר. והתבררו שתי מקורותיו של רש"י "למלחמה".

וראה להלן כך מדברי המאירי ביבמות (סג, א): והן הן הדברים שהעלנו.

ועוד במדרש הגדול (בראשית ב, יח): אם זכה - היא נעשית לו עזר, ואם לאו - היא עומדת כנגדו ומכלתו.

[והמילה כנגדו, שמשמשת גם לעומתו, כתב רב סעדיה גאון (האמונות והדעות מאמר חמישי אות ה'), שיש בתורה מילים שבאים באותה הוראה, כמו האמור בהושע (יד, ג): "כל תשא עוון - וקח טוב", דהיינו, שכנגד מה שתשא עוון אנו ניקח טוב, להודות לה'. והמילה "כל" בצורה כזאת היא "מילה זרה" ואינה רגילה, ועיקר גזירתה מן "כל קבל", שהוא "כנגד" בלשון התרגום, ומשותף לעברית במקורו בקהלת (ה, טו), באומרו: " כל - עומת שבא כן ילך". עכ"ד].

מטרת השידוך

ראוי לאדם, שיהא מעורר כוונתו בכל עניניו לשם מצוה, וכשנושא אשה יהא כונתו, או להולדת בנים הגונים, או להיותה לו לעזר עד שבזכותה וזריזותה בדרכי ביתה יהא הוא פנוי להתעסק בתורה.

והוא שאמרו (יבמות סג, א): אעשה לו עזר כנגדו (בראשית ב, יח), במה אשה עוזרתו לאדם? והשיבו: אדם מביא חטים, מה יעשה בהם? יהא כוססם וכן אם מביא פשתן, לובש את הפשתן? אלא האשה טורחת ועושה והוא נהנה, אם כן, נמצאת היא מאירה את עיניו ומעמידתו על רגליו. וכל שכוונתו על אחת מדרכים אלו, זיווגו עולה יפה. והוא שאמרו (שם): "זכה עוזרתו, לא זכה כנגדו". וכן אמרו: כתיב "כנגדו", כלומר בלא יו"ד, עד שראוי לקרות בפתח תחת הנון ובדגשות הגימל מקור מבנין הדגוש, כלומר, שהיא נתונה לו להכעיסו ולנגדו (לשון מלקות), וקרינן כנגדו בסגול תחת הנו"ן וברפיון הגימל, כלומר שעומדת לעומתו לשמשו, זכה כנגדו לא זכה מנגדתו (מלקות)

מאירי יבמות סג, א

להנשא לשם חסד!

אדרי"ח 1234567

איוב אמר: "ברכת אובד עלי תבוא ולב אלמנה ארנן" (כט, יג), וכל מצב שהיתה אלמנה שלא היו נושאים לה, הלך הטיל שמו עליה. בבא בתרא טז, א

ויאמר (בועז לרות): ברוכה את לה' בתי, היטבת חסדך האחרון מן הראשון לבלתי לכת אחרי הבחורים אם דל ואם עשיר. רות ג, י ושם בכל המפרשים

בחור המחפש שידוך כציפור נודדת המחפשת מנוח.

יצא בגפו - (שמות כא, ג) אותיות בגוף, שכל אדם שאין לו אשה דומה לעוף הפורח, וזה שפר"ש בכנפו.

... אם בגפו יבא, כל אדם ששרוי בלא אשה הוא כציפור נודדת לו לבקש מנוח אשר ייטב לו. וכן בגפו, גוף, שהוא כנף המעופף.

אדרי"ח

פירושי התורה לבעלי התוספות, שמות כא, ג

אדרי"ח

לחפש דומה לו בדרכי התנהגותו

אדרי"ח

"על כן יעזוב איש את אביו ואת אמו ודבק באשתו" (בראשית ב, כד). "על כן", מאחר שבזאת הראשונה (חוה) כיוון הא-ל יתברך שתהיה דומה לאיש כפי האפשר, עד שיצר אותה מגויתו. "יעזוב איש את אביו ואת אמו ודבק באשתו", ראוי שישתדל האדם לישא אשה ההוגנת לו וראויה לידבק בו, גם שיצטרך לעזוב את אביו ואת אמו, כי לא יהיה דיבוק אמיתי בבלתי דומים, אבל יהיה (דיבוק אמיתי) בדומים בלבד, כי אז יכוונו לדעת אחת. "והיו לבשר אחד", מכון (מכוונים) בכל הפעולות להשיג השלימות המכוון ביצירת שניהם, כאלו שניהם נמצא אחד בלבד. ספורנו בראשית ב, כד

לשדך מצוה

ותנא: משדכין על התינוקות ליארס, ועל התינוק ללמדו ספר וללמדו אומנות, ומפרקין, אלא אמר קרא (ישעיה נח, יג): "ממצוא חפצך ודבר דבר", חפצך אסורין כדבור, חפצי שמים מותרין, ואלו כולן חפצי שמים הן.

גמ' שבת יב. א ורש"י שם. רבינו חננאל לגמ' שבת קנ. א. תנחומא פרשת בראשית אות ב'

הוספה: בגמ' שם הובאה דעה זו, כדעה סתמית ויחידה בשם "תנא דבי מנשה". ואמנם שם בשבת (יב, א) חולקים בכך בית שמאי ובית הלל, שלדעת בית שמאי אין משדכין בשבת משום "ממצוא חפצך", וההתעסקות בשידוך הוא חפצי חול, ואילו בית הלל מתירים, וכביאור רש"י שהם סוברים "שהשידוך חפצי שמים". וכידוע הלכה כבית הלל. ואמנם נאמר כאן הלשון בשידוך "תינוקות", אולם אינו בדוקא, ובתוספתא (שבת פ"ז הי"ד) נאמר על משדכין בין איש לאשתו בשבת. וכן גם זמירות של שבת הלשון "ולשדך הבנות", בא מלשון חלק מגירסאות הגמ', שהיה להם משדכין על התינוקות (שם בגמ' קנ, א), אולם כבר לפנינו הגירסא משדכין על "התינוקות", שכולל תינוק ותינוקת, וכן הוא בשבת (יב, א) בלשון רבים תינוקות. וכן בלשון התוספתא "שמשדכין בין איש לאשתו", כלומר שאין להבדיל בין בת לבן, וכאמור אף בבגרותם.

ויש שכתבו בהסבר דברי הגמרא, שבאופן מיוחד הדגישה הגמ' את ההיתר לדבר בשידוכים בשבת, משום שאמרו במדרש הידוע (להלן) שאחרי ששת ימי המעשה יושב הקב"ה מאז והלאה ומזווג זיווגים. דהיינו, אצל הקב"ה אחרי ששת ימי המעשה כל הימים - יום אחד ארוך של שבת, ויוצא שביום השבת הקב"ה יושב ומזווג זיווגים, וזה בא ללמדנו ללכת בדרכיו, שאף אנו ביום השבת נשדך הבנים והבנות, ונקיים בזה הנהגת הקב"ה. ואם כך בשבת, על אחת כמה וכמה שהמצוה בכך בימות החול, שכל הדיבורים הישירים של השדכנים בשדכנות הם דיבורים קדושים של מצוה.

חפצי שמים - דיבורי שידוכין

וכבר ידעת, כי אסור לנו בשבת, הדבור והעצה וההשתדלות בשום דבר שנעשה אותו לאחר השבת, מן הדברים שהן אסורין לעשות בשבת, כמו שפירש ואמר (ישעיה נח, יג): "ממצוא חפצך ודבר דבר", וכתוב (שם): "עשות חפצך ביום קדשי", מלבד אם הוא דבר מצוה ויהיה דבור חפצי שמים, כגון שידבר בו אדם בשידוכי הנערים והנערות, ולמוד הבנים תורה או כתב או מלאכה, כי ההשתדלות באלו הדברים כולם מצוה. רמב"ם בפירוש המשנה שבת קנ, א

על השדכן לשמור כבוד למשלחו

משל למלך בשר ודם, שהיה משיא בתו (רוצה להשיאה), קרא לקרתני אחד להיות סרסור ביניהן, התחיל מדבר בגסות כנגדו. אמר המלך: מי הגיס את לבך? לא אני הוא שעשיתך סרסור? כך אמר הקב"ה למשה: מי גרם לך שתדבר דברים הללו? אני הוא שגדלתי לך. מדרש רבה שמות ו, ג

הוספה: הובא עוד משל במלך, במדרש רבה שיר השירים: "משל למלך שמבקש ליקח לו בת טובים ובת גנוסיה, שלח אצלה וכו' כך ישראל היא בת טובים, משה זה השליח, המלך זה הקב"ה".

מה חסר לו - אשה עזר כנגדו

"די מחסורו אשר יחסר לו" (דברים טו, ח) לו - זו אשה, שנאמר להלן (בראשית ב, יח) "אעשה לו עזר כנגדו", מה לו אמור להלן זו אשה, אף לו אמור כאן אשה. תוספתא כתובות פ"ו ה"ט

הוספה: עוד בגמ' כתובות סז, ב ובתוספתא פאה פ"ד ה"י. ספרי ראה פסקא קטז. ושם עוד, שיש להשלים את צרכי הנשואין שאף הן חסרין, כגון שכירת דיור וריהוט מינמלי, כגון מיטות וכלי תשמיש הבית.

כל מי שאין לו אשה חסר חמשה דברים

אמרו רבותינו (יבמות סב, ב בשינוי לשון): כל מי שאין לו אשה חסר חמשה דברים ממנו. חסר ברכה - שנאמר (בראשית א, כח): "ויברך אותם אלוקים", אותו לא נאמר אלה "אותם". חסר חיים - שנאמר (קהלת ט, ט): "ו'ראה חיים עם האשה אשר אהבת". חסר שמחה - שנאמר (משלי ה, יח): "ושמח באשת נעורין". חסר סיוע - שנאמר (בראשית ב, יח): "אעשה לו עזר כנגדו". חסר טובה - שנאמר (משלי יח, כב): "מצא אשה מצא טוב". מדרש שוחר טוב לתהלים פנ"ט

האישה - השלמה לפחת האיש!

"וישמח עליהם חזקיהו ויראם את בית נכתה" (ישעיה לט, ב) וגו', אמר רב: מאי "בית נכתה"? אשתו השקתה להם (רש"י: היא עצמה מזגה להם, והיינו בית נכתה, לשון מנכה, על שם צלע שנפחתה מן האדם וממנה נבראת האשה). סנהדרין קד, א

מסקנה: האשה, השלמה למה שנוכה מהבעל.

הוספה: מלכתחילה השידוך הוא לתמיד, ולבנין עדי עד, וביאר רבינו מיוחס (בראשית ב, כא) שהאמור שם: "ויבן ה' אלקים את הצלע אשר לקח מן האדם לאשה ויביאה אל האדם", שלקח "עצם אחד מעצמות הדפנות כדי שתהא דבוקה לבשרו לעולם".

ההבדל ביניהם - הוא השלימות

"ויבן" וכו', להיות לו צורת האיש וסגולותיו, ושתהיה נבדלת ממנו בכלים הגשמיים בלבד, אשר בם יהיה הבדל ביניהם, באפשרות השלמות, ברב ובמעט.

ספורנו. בראשית ב, כב

גם גדול לקטן - מסייע במציאת זוג.

ויביאה אל האדם (בראשית ב, כב). אמר ר' ירמיה בן אלעזר: מלמד שנעשה הקב"ה שושבין (רש"י: משתדל בחופתו ובזיווגו) לאדם הראשון. מכאן למדה תורה דרך ארץ, שיחזור גדול עם קטן בשושבינות (כנ"ל שמסייע לזיווגו או לחופתו), ואל ירע לו. מסכת הירושלמי

גמ' ברכות סא, א. עירובין יח, ב

מסקנה: לפעול בשדכנות - שישתדל גדול עם קטן ואל ירע לו. מסכת הירושלמי

שדכנות בחינם או בשכר. מסכת הירושלמי

משתמע בגמ' ברכות, שיש לסייע בשושבינות אף ללא תמורה, אולם באבות דר' נתן משמע שהוא מותר בלקיחת תמורה, וז"ל שם: פעם אחת נעשה הקב"ה שושבין לאדם, מכאן ואילך אדם קונה שושבין לעצמו. פעם אחת נטלה חוה מאדם, מכאן ואילך מקדש אדם את בת חברו. והובא עוד במדרש הגדול בראשית (ב, כב). והסבר הדבר לפ"ז, שהלימוד הוא לעקרון מעשה השושבינות, שיש לאדם לעזור בזה גם גדול לקטן, אולם כמו שעכשיו אדם צריך לקדש בעצמו, ואינו דומה לתחילת הבריאה שנלקחה ממנו בתרדמתו בלא מעשיו, כך יש לרוצה להתקדש להשתתף בשושבינות ע"י מעשה מצידו, שיקנה את השושבינות. וזהו מקור לדמי שדכנות.

הקב"ה שימש כשדכן לחוה או לשניהם. מסכת הירושלמי

יש לציין, שבגמ' עירובין כת"י מינכן, הנוסחא: "שעשאה הקב"ה שושבינות לחוה". ואכן לפי הדרש שם שקילעה הקב"ה לחוה והביאה אל האדם, יש כאן שושבינות לשניהם. וראה גם שבת (צה, א). נדה (מה, ב). אולם במדרש הגדול (בראשית ב, כב) כגמרא: שושבינות לאדם. ומדרש זה שם בשם ר' אלעזר.

תשובה יפה לשדכן.

וכן מצינו שדכנות בדוד לאביגיל, כאמור בפסוק: "וישלח דוד וידבר באביגיל לקחתה לו לאשה וגו' ותלך אחרי מלאכי דוד ותהי לו לאשה" (שמואל א כה, לט - מב). ובתנא דבי אליהו (פ"ח) דורש על כך את הפסוק באיוב (כז, יז) "יכין וצדיק ילבש", שמה שהוכן מנבל הרשע שהיתה אשתו הראשונה, ילבש הצדיק דוד, וזה אחריתו של עולם. ושם בפסוקים נאמר: "ויבאו עבדי דוד אל אביגיל הכרמלה וידברו אליה לאמור, דוד שלחנו אליך לקחתך לו לאשה, ותקח ותשתחו אפים ארצה, ותאמר הנה אמתך לשפחה לרחוץ רגלי עבדי אדוני". ובכך רמזה לאחת

מעבודות האשה לבעלה שהיו עדיין בזמן הגמרא לרחוץ פניו ידיו ורגליו. והוסיפה שמוכנה אפילו כשפחה. ובמדרש רבה בראשית (עה, יב) ובילקוט שמעוני פרשת ויצא (סוף רמז קל), דורש את הפסוק "כעיני שפחה על יד גבירתה" - שפחה זו אביגיל, שנאמר "הנה אמתך לשפחה". כלומר, החשיבו את תשובתה כל כך, עד שפסוק זה נאמר עליה, והיינו משום שאפילו שדוד שלח אחריה שלוחים לבקשה להיות לו לאשה, היא העמידה עצמה בדרגה של שפחה אליו, באותה התשובה של השדכנות.

הקב"ה כשדכן מקשט כלות ומברך חתנים.

אוצר החכמה

כתיב (בראשית ג, כא): "ויעש ה' אלקים לאדם ולאשתו כתנות עור וילבישם", מצינו שהקב"ה גומל חסדים, מקשט כלות מברך חתנים וכו'. מקשט כלות דכתיב (בראשית ב, כב): "ויבן ה' אלקים". ר' יוחנן אמר, בנאה וקשטה והראה לו. א"ר אבהו, שמא תאמר מתוך חרוב אחד או מתוך שקמה אחת הראה לו? אלא מאחר שקשטה בכ"ד מיני תכשיטין אחר כך הראה לו, שנאמר (פסוק שם): "ויבאה אל האדם". (גימטריה ויבאה - עשרים וארבע). מברך חתנים שנאמר (פסוק שם): "ויברך אותם אלקים". מדרש רבה קהלת פרשה ז אות ג

הוספה: בחלקו הובא במדרש הגדול בראשית (ב, כב) ושם: "מלמד שתיקנה הקב"ה לחוה וקישטה וכיללה והביאה אל האדם, שנאמר ויביאה אל האדם".

י"ג דרכים ברס"ג לשדכנות.

כשם שהחלק הראשון של סיפור זה (אירועי אליעזר), על כל נקודותיו, אנו מפיקים ממנו תועלת בענין יראת אלקים, ודין ומשפט ומוסר, כמו שבארנו, כך החלק השני (שמספר אליעזר) על כל נקודותיו, משווה כבוד לעבד אברהם ומבליט את חכמתו, במה שעורר את רצון האנשים [לתת לו את רבקה], ב"ג דרכים של פיתוי: א. אמר: עבד אברהם אנכי, ואתם רואים את מצבי וחשיבותי, והוא לא כל שכן, ב. חיזק את רצונם ברכוש ובהתקרבות אליהם, ג. באות פלאי, דהיינו לידת שרה, כי אמר: ותלד שרה את אשת אדוני, ד. בהצטיינות יצחק כבחיר הבנים, כנאמר ויתן לו את כל אשר לו, ה. במה שהעדיף אותם מכל המלכים והעשירים שבארצם, כמו שאמר: וישביעני אדוני, ו. במה [שרמז להם] על געגועיו [של אברהם] אל משפחתו וקרוביו [כנאמר]: אם לא אל בית אבי תלך [ואל משפחתי] וגו', ז. אם תאמרו איך נשלח את בתנו למרחקים, בדבר זה אין לדבר עוד, כי לא יצא לפועל אלא באופן זה, ככתוב: ואמר אל אדני אולי לא וגו'. [ח].

מסקנה: על השדכן להשפיע בכל דרך אפשרית.

בשבח הייחוס.

"וזה' ברך את אדוני מאד" (בראשית כד, לה), זה הוא מנהגו של עולם, שכל הרוצה לישא אשה הוא מודיעה הוגניס (- יחוס) שלו וגנסי (- הנהגות מכובדות) בית אב, כדי לחבבה בו ובמשפחתו, כך עשה אליעזר, פתח תחילה בשבח אברהם, ולבסוף בשבח יצחק.

הערה: ראה גם תרגום יונתן בן עוזיאל, על האמור (בראשית כד, מ): ולקחת אשה לבני "ממשפחתי ומבית אבי", כתב בתרגום: ותיסב איתתא לברי "מן יחוסי ומגניסת בית אבא".

מסקנה: השדכן יודיע חשיבות הצדדים.

שרי שידכה את הגר לאברהם בהשפעת דבריה

"ותקח שרי אשת אברם את הגר המצרית שפחתה" (בראשית טז, ג), לקחתה בדברים, אמרה לה: אשריך שאת מדבקת לגוף הקדוש הזה.

מדרש רבה בראשית מה, ג

הוספה: ברש"י עה"ת הובא בשינוי לשון מעט: לקחתה בדברים, אשריך שזכית לידבק בגוף קדוש כזה. ו"במתנות כהונה" שם הביא בתחילה מפירוש המזרחי, ובפירוש השני ביאר, משום שאין לשון לקיחה (ותקח שרי) נופל על בן אדם, לפי שאין לוקחין אותו בידים, ולכן בכל מקום פרש"י "לקיחה והמשכה על ידי דיבור". וא"כ יוצא, שגם שדכנות הנמשך מהדיבורים, נקרא בתורה "לקיחה". ומכל מקום יש ללמוד מכאן, כי אפילו שידוך שבין כה וכה ירצו בו ואפילו יעלו בכך במעלה גדולה, כמו הגר מדרגת שפחה לאשה, יש לשדכן ושדכנית להרבות בשבח ומעלת השידוך. וכך נהגה השדכנית הראשונה בתורה.

השדכן יעודד גם אחרי השתדכות

"ויקח העבד את רבקה וילך" (בראשית כד, סא). לקחה בדברים, אמר לה, אשריך שזכית להזדווג בצדיק שבחר בו הקב"ה להיות קודש כללי, ובירכו שבו ובזרעו יתברכו כל גויי הארץ. מדרש שכל טוב, לר' מנחם ב"ר שלמה בראשית כד, סא

השדכנים שבאדם עצמו, בדעות: הלב ואוזן, ברגש: הלב והעיניים.

הלב והאוזן שני סרסורים (שדכנים, מתווכים) נכבדים להשיג מעלת החכמה והתבונה. ר"י בן נחמיה, משלי ב, ב

הלב והעיניים הם מרגילים לגוף, מסרסרים (משדכים ומתווכים) לו את העבירות, העין רואה והלב חומד והגוף עושה את העבירה.

רש"י במדבר טו, לט. ירושלמי ברכות פ"א ה"ה. מדרש רבה במדבר סוף פרשה יז

הוספה: בשני מאמרים אלו, יש את הקצוות לחיוב ולשלילה, ומלמד שאיברים אלו יכולים להועיל לכל החיוב וכן לכל השלילה. ולכן בנושא הזיווג, באם אדם לא מסתמך על השדכנים האחרים, יש לו לחדד אוזנו להבנת לבו, וכן לשקול לפי מראה עיניו, כפי שהדבר נכנס להרגשתו. (הרגשת הלב). ובהרגשת הלב תלוי הרבה, כי היא הנותנת את כח ההתמדה ללכת בעתיד יחדיו. וכפסוק: "הלכו שנים יחדיו בלתי אם נועדו", וכך כתב במדרש רבה (בראשית ע, ח), שאחרי שנתבשר יעקב שה' יהיה עמו מיד "וישא את רגליו", כיון שנתבשר בשורה טובה, "טעין ליביה ית רגלוהי" (טען לבו את רגליו), הדא אמר הכריסא טען רגליא (זאת שנאמר הכרס טוען את הרגלים). וכך נאמר במדרש הגדול: הלב טוען את הרגלים, כשהלב שמח יש כח ברגלים ללכת. כיון שנתבשר (יעקב) בשורה טובה טען לבו רגליו.

בדקדוקי כבוד יתירים מזיקים לשידוך.

יפתח אמר: אני ראש וקצין לישראל - אלך אצל פנחס? ופנחס אמר: אני כהן גדול בן כהן גדול ואלך אצל עם הארץ? מביני תרוייהו ספת ההיא עלובתא (-מבין שניהם נספתה אותה עלובה בת יפתח), ושניהם נתחייבו בדמיה, יפתח נישול אבר אבר, פנחס נסתלקה ממנו רוח הקדש.

מדרש רבה קהלת פ"י, יז. שם בראשית פ"ס, ג. שם ויקרא סוף פל"ז. מדרש תנחומא בחקתי אות ה

הוספה: רש"י בתענית שם (ד, א) הביא אף הוא בקצרה ממדרש רבה בראשית, ובכך הסביר את דברי הגמרא בתענית (ד, א) שאמרה: "והיינו שאמר להם נביא לישראל הצרי אין בגלעד". כלומר, מכך שגילה הפסוק את תוכחתו "הצרי אין בגלעד", מכאן מוכח שלא היה נוח לפני שמים, וזאת משום, שפנחס היה שם והיה יכול להתיר נדרו, אלא שלא רצה יפתח ללכת אצלו [מתוך גסות רוחו, שאמר לא אלך אצלו שאני שופט ונגיד, ופנחס לא היה רוצה לבא אצל יפתח מחמת שהוא נביא, כמובא בבראשית רבה. אלו דברי רש"י.